2.2.3: There are institutional provisions for catering to differential student needs; Appropriate learning exposures are provided to students

Photographs with caption and date

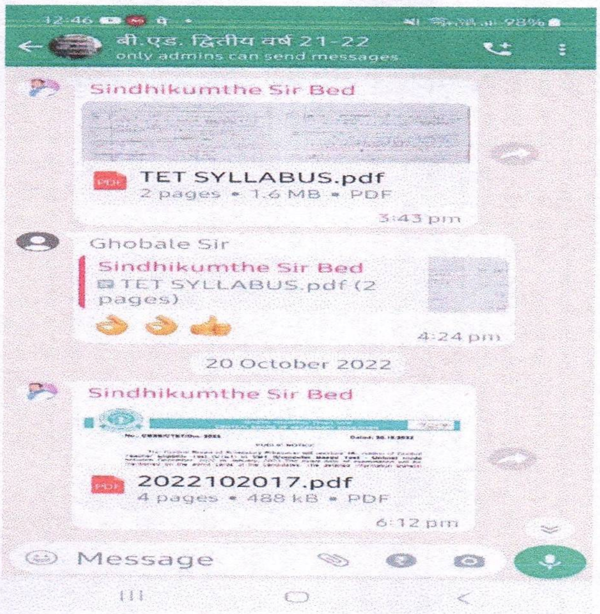

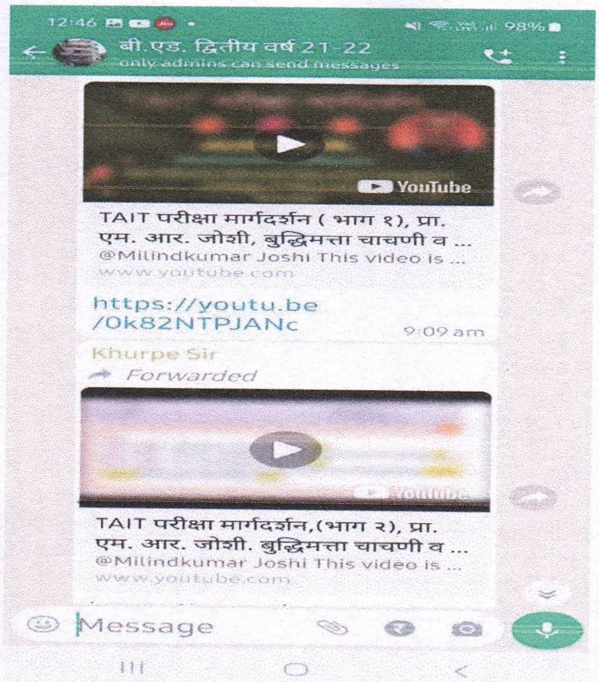

Sahayog Sevabhavi Sanstha College of Education
Vishnupuri, Nanded.

Principal
Sahayog Sevabhavi Sanstha
College of Education
Vishnupuri, Nanded.

Sahayog Sevabhavi Sanstha's

SAHAYOG EDUCATIONAL CAMPUS

Vishnupuri, Nanded - 431606

NAME - PRITHVI LALBA YERGE

Class - B.ed . First Year (sem – 2nd)

Subject - History

इतिहासाची साधने

भारताच्या प्राचीन कालखंडाचा अभ्यास आपण मागील वर्षी केला आहे. यावर्षी आपण मध्ययुगीन कालखंडाचा अभ्यास करणार आहोत. भारतीय इतिहासातील मध्ययुगाचा कालावधी हा ढोबळमानाने इसवी सनाच्या नवव्या शतकापासून ते अठराव्या शतकाअखेरपर्यंतचा मानला जातो. या पाठात आपण मध्ययुगीन इतिहासाच्या साधनांचा अभ्यास करणार आहोत.

भूतकाळात घडलेल्या घटनांची कालक्रमानुसार, शास्त्रशुद्‌ध आणि पद्‌धतशीर दिलेली माहिती म्हणजे इतिहास होय.

इतिहासाची साधने

शिवनेरी किल्ला

३५०० फूट उंचीचा हा किल्ला गिरीदुर्ग प्रकारातील आहे. पुणे जिल्ह्यातील नाणेघाट डोंगररांगेतील हा किल्ला ट्रेकर्स च्या दृष्टीने मध्यम समजला जातो. शिवनेरी किल्ला पुणे जिल्ह्यातील जुन्नर शहरात आहे. जुन्नर मध्ये शिरतानांच शिवनेरीचे दर्शन होते. महाराष्ट्राचे दैवत श्री शिवछत्रपती यांचे जन्मस्थान. किल्ला तसा फार मोठा नाही. १६७३ मध्ये ईस्ट कंपनीतील डॉ. जॉन फ्रायर याने या किल्ल्याला भेट दिली. त्याने आपल्या साधनग्रंथात, या किल्ल्यावर हजार कुटुंबांना सात वर्षेपुरेल एवढी शिधासामुग्री आहे असा उल्लेख केला आहे.

'जीर्णनगर'. 'जुन्नेर' म्हणजेच जुन्नर हे शहर इसवीसनापूर्व काळापासून प्रसिद्ध आहे. जुन्नर ही शकराजा नहपानाची राजधानी होती. सातवाहन राजा गौतमीपुत्र सातकर्णी याने शकांचा नाश केला आणि जुन्नर व येथील सर्व परिसरावर आपले वर्चस्व प्रस्थापित केले.

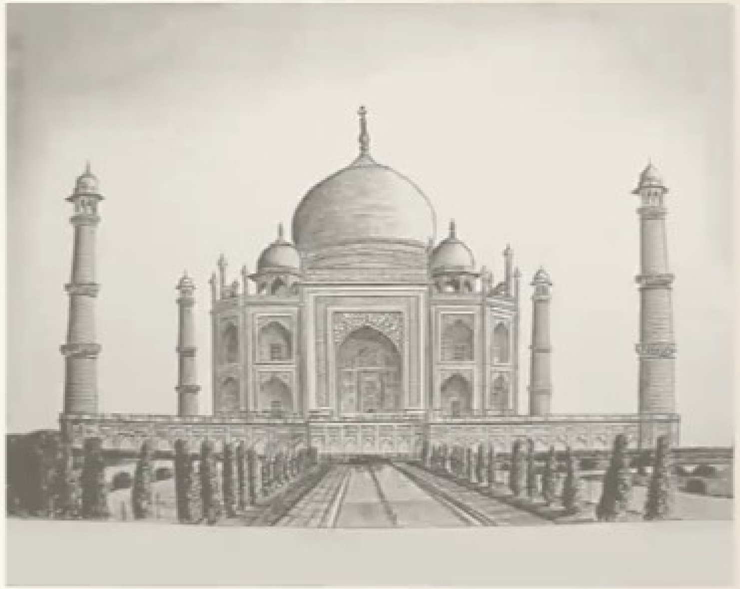

ताजमहल

ताजमहल के फर्श/तल की योजना का मानचित्र

ताज महल का केन्द्र बिंदु है, एक वर्गाकार नींव आधार पर बना श्वेत संगमर्मर का मकब़रा। यह एक सममितीय इमारत है, जिसमें एक ईवान यानि अतीव विशाल वक्राकार (मेहराब रूपी) द्वार है। इस इमारत के ऊपर एक वृहत गुम्बद सुशोभित है। अधिकतर मुगल़ मकब़रों जैसे, इसके मूल अवयव फ़ारसी उदम से हैं।

मूल - आधार

इसका मूल-आधार एक विशाल बहु-कक्षीय संरचना है। यह प्रधान कक्ष घनाकार है, जिसका प्रत्येक किनारा ५५ मीटर है

इतिहास म्हणजे भूतकाळात घडलेल्या घटनांची कालक्रमानुसार शास्त्रशुद्ध आणि पद्धतशीर दिलेली माहिती होय.

इतिहास हा शब्द ‘इति+ह+आस्’ असा तयार झालेला आहे. या शब्दाचा अर्थ ‘असे घडले’ असा आहे.

व्यक्ती, समाज, स्थळ आणि काळ हे चार घटक इतिहासाच्या दृष्टीने अत्यंत महत्त्वाचे आहेत. इतिहास हा विश्वसनीय पुराव्यांवर आधारित असावा लागतो. या पुराव्यांनाच इतिहासाची साधने असे म्हणतात.

या साधनांचे भौतिक साधने, लिखित साधने आणि मौखिक साधने असे वर्गीकरण करून आपण त्यांची माहिती घेऊ. तसेच, इतिहासाच्या साधनांचे मूल्यमापनही करू.

ज्या ऐतिहासिक घटनेचा अभ्यास करायचा असतो तिच्याशी संबंधित अशा अनेक बाबींचा विचार करावा लागतो. त्यासाठी ऐतिहासिक साधनांचा आधार घ्यावा लागतो. ही साधने तपासून घेणे गरजेचे असते. त्यांचा अस्सलपणा तपासावा लागतो. या साधनांचा तारतम्याने व चिकित्सकपणे वापर करणे आवश्यक असते.

इतिहासाची साधने

भौतिक साधने म्हणजे ज्या वस्तू आपल्याला डोळयांनी दिसतात किंवा ज्या वस्तूंना आपण स्पर्श करू शकतो.

भौतिक साधने :

वरील वस्तू आणि वास्तू किंवा त्यांचे अवशेष यांना इतिहासाची 'भौतिक साधने' असे म्हणतात.

भौतिक साधनांमध्ये किल्ल्यांचे महत्त्वपूर्ण स्थान असते. किल्ल्यांचे काही महत्त्वाचे प्रकार म्हणजे गिरिदुर्ग, वनदुर्ग, जलदुर्ग, भुईकोट हे होत. तसेच स्मारकांमध्ये समाधी, कबर, वीरगळ तर इमारतींमध्ये राजवाडे, मंत्रिनिवास, राणीवसा, सामान्य जनतेची घरे यांचा समावेश होतो. यावरून आपल्याला त्या कालखंडाचा बोध होतो. वास्तुकलेची प्रगती समजते. त्या काळातील आर्थिक स्थिती, कलेचा दर्जा, बांधकामाची शैली, लोकांचे राहणीमान इत्यादींची माहिती मिळते.

भौतिक साधने

[redacted]

वस्तू आणि वास्तूंच्या अवशेषालाच इतिहासाची **भौतिक साधने** असे म्हणतात.

[redacted]

किल्ल्यांचे प्रकार

गिरीदुर्ग

भुईकोट

वनदुर्ग

जलदुर्ग

स्मारके

समाधी

कबर

वीरगळ

स्मारके

समाधी

रायगडावरील शिवाजी महाराजांची समाधी.

स्मारके

समाधी

करादमधील प्रीतीसंगमावरील यशवंतराव चव्हाणांची समाधी इत्यादी.

मुस्लीम धर्मामध्ये मृत व्यक्तीला पुरून त्यावर बांधलेल्या छोटयाशा ओट्याला कबर असे म्हणतात.

वीरगळ

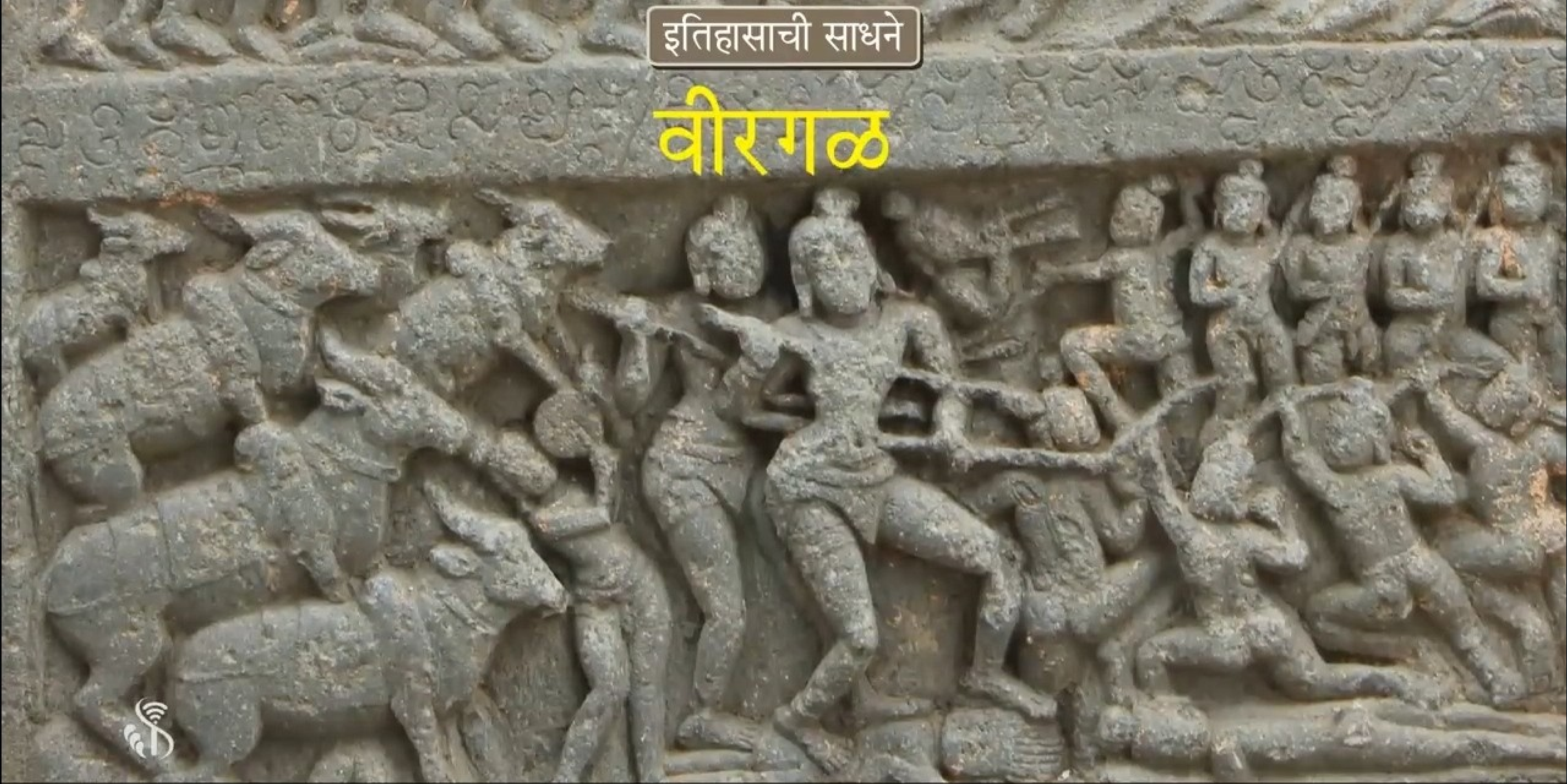

वीरगळ म्हणजे आपल्या इतिहासाचा थेट साक्षीदार असलेला ठेवा होय.

इमारती

राजवाडा

मंत्रीनिवास

राणीवसा

लोकांची घरे

इमारतींमध्ये राजाचा राजवाडा, मंत्रीनिवास, राणीवसा व सामान्य लोकांची घरे यांचा समावेश होतो.

लेणी

इतिहासाची साधने

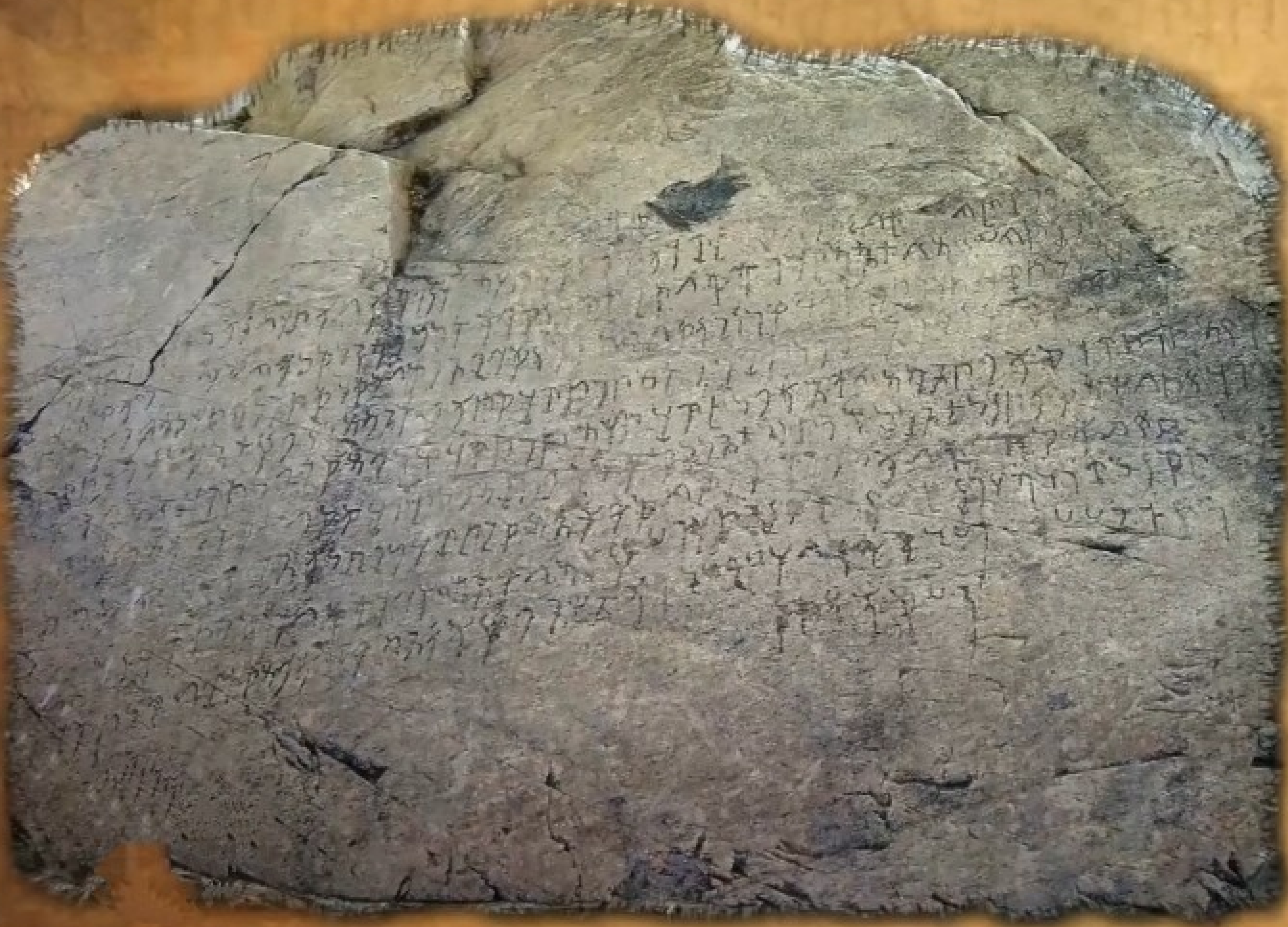

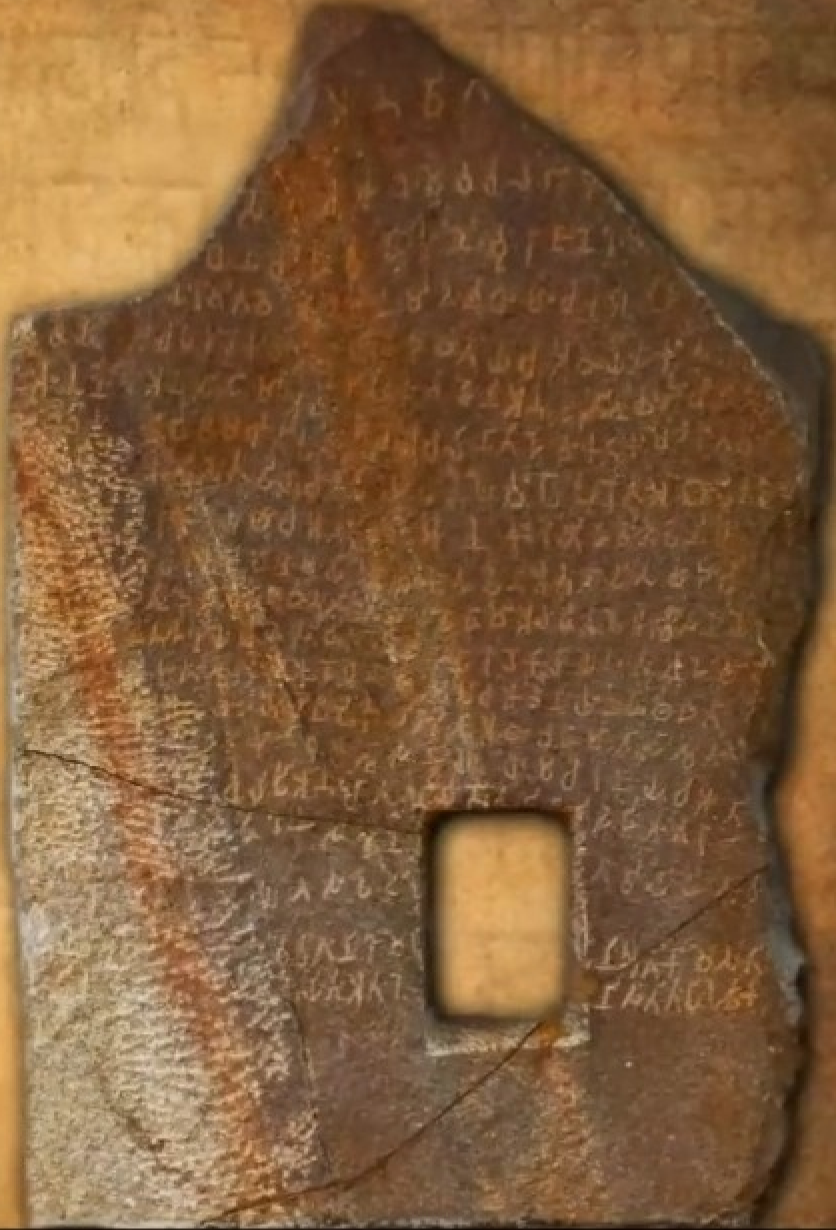

शिलालेख म्हणजे दगडावर किंवा भिंतीवर कोरलेले लेख होत.

इतिहासाची साधने

सोने

चांदी

तांबे

ताम्रपट

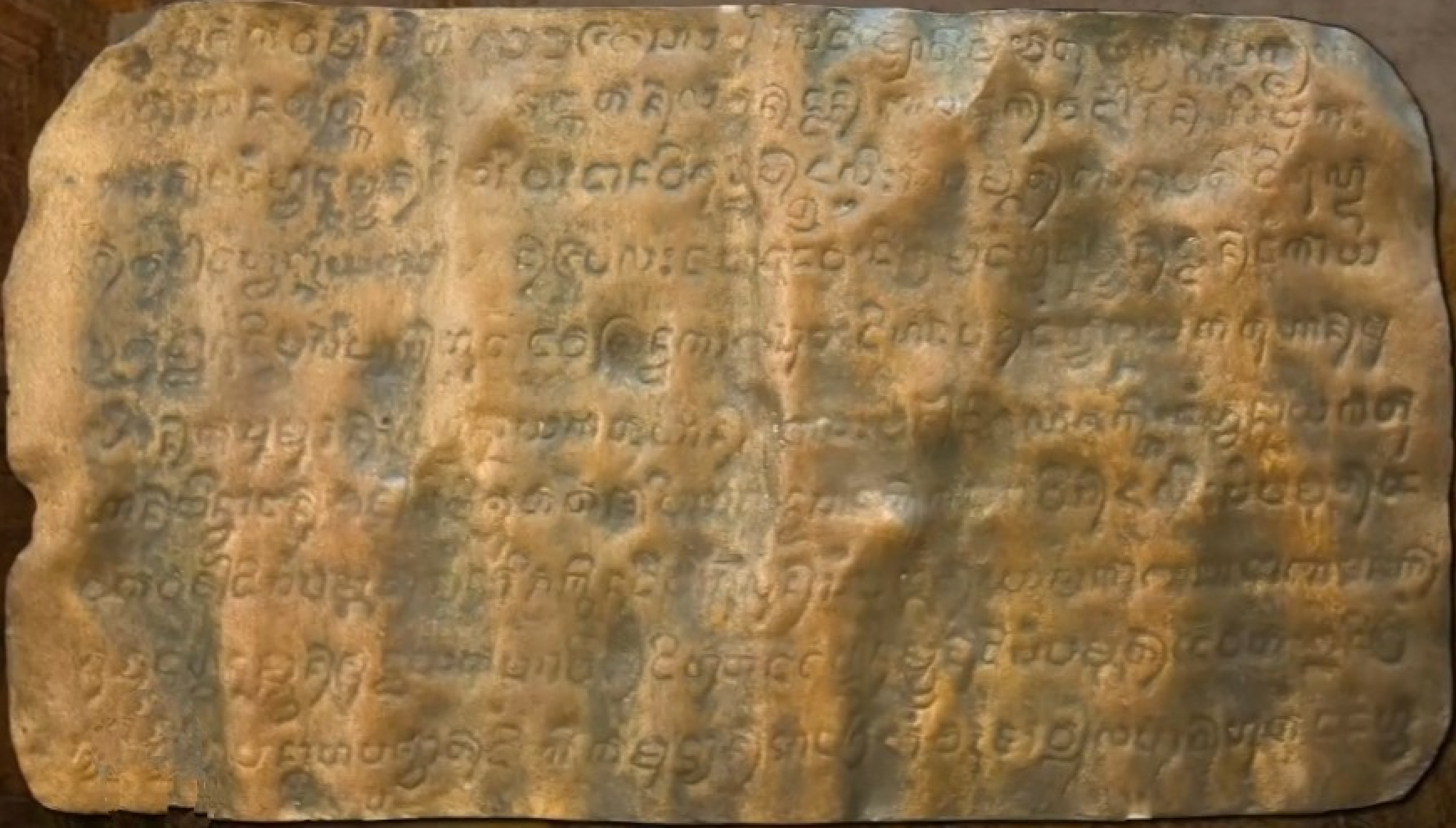

राजाज्ञा

निवाडे

दानपत्र

आज्ञा

Thank you ….